

Cu Dumnezeu sau fără? Principiile de viață ale omului european într-o societate globalizată și secularizată

Title: With or without God? Europeans' principle of life in a globalized and secularized society

Abstract: We are living in a Europe dominated by a *senseless liberty*¹, where under the pretext of respecting basic human rights the nihilistic, atheist and materialist U.E. leadership, is forcing a breakdown of cultural traditions by accepting same sex marriages and legalising prostitution and by doing so redefining the biblical concept of the *family*. What is the purpose of life? An easy question to answer nowadays as the purpose of modern life is generally accepted, as being material wealth. In our rush to reach this goal we forget about our own soul, denying in this way our own human nature. *Homo europaeus*, animated by modern financial values which have no true content, is perpetually moving through the decor of a misunderstood civilisation just as a hero in a successful video-game, transforming himself in a true *homo economicus*². In a society which is becoming increasingly globalised and secular, smudged by erotic, and permissive values, the answer to the *title-question* has no relevance, because the modern human will admit to anything, as long as his personal comfort level does not suffer. It is no longer a vital necessity to subscribe to a particular religious belief, this has instead become something voluntary, individual, inquisitive, but uninteresting³.

Keywords: secular, globalized, cultural traditions, modern human, material, values, nihilistic, life

„Istoria secularizării pune în evidență, și pe bună dreptate, eliminarea treptată a religiei din pozițiile de putere pe care le deținea până nu demult, însă nu ține seama de alte modalități prin care ea continuă să dăinuie ca prezență în însăși inima societăților. Ca instanță morală cu atât mai solicitată în zilele noastre și poate cu atât mai ascultată cu cât majoritatea instituțiilor care asigurau această funcție au dispărut și nu mai există nici un acord implicit referitor la anumite valori comune, care să se transmită din generație în generație. Or, în același timp, ca și cum s-ar simți mai libere să ia poziție după ce s-au îndepărtat deopotrivă de exercitarea puterii și de ispita acesteia, Bisericile intervin mai mult în problemele societății: aproape că nu există probleme, fie ele și dintre cele mai arzătoare, în privința cărora autoritățile religioase să nu ia poziție”⁴.

„În două sute de ani, secularizarea a făcut, așadar, progrese importante pe întregul continent. Astăzi nu mai există nici un stat sacral, care să îmbine puterea și religia. Nu prea mai există nici măcar state confesionale: cu câteva excepții, în țările unde Ortodoxia este religia istorică, de pildă, în Grecia sau Serbia, ori în democrațiile scandinave, statul a încetat pretutindeni să mai întrețină o relație privilegiată - și cu atât mai puțin una exclusivă - cu o Biserică în defavoarea celorlalte. Chiar și în Anglia, unde Biserica face parte din *establishment* de patru sute de ani și reprezintă unul

¹ Teodor Baconsky, *Europa creștină. Metoda cut & paste* în vol. *Pentru un creștinism al noii Europe*, Editura Humanitas, București, 2007, pp. 15-16.

² Ioan I. Ică jr., *Provocarea globalizării: mutația umanului* în vol. *Biserica și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu*, Editura Presa universitară clujeană, Cluj-Napoca, 2001, p. 9.

³ Arhimandrit Teofil Tia, *Elemente de „Pastorală Misionară” pentru o societate post-ideologică*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 43.

⁴ Réne Rémond, *Religie și societate în Europa, Secularizarea în secolele al XIX-lea și XX, 1780-2000*, traducere de Giuliano Sfichi, Editura Polirom, 2003, p. 225.

dintre simbolurile identității naționale, moștenitorul tronului își anunță intenția de a trata toate confesiunile, inclusiv cea islamică, pe picior de egalitate, iar regina se gândește să renunțe la a mai îndeplini rolul de cap al Bisericii. Statul a devenit astfel unul al tuturor cetățenilor: el tratează la fel toate confesiunile religioase și îi lasă fiecăruia libertatea de a-și alege credința, fără ca această opțiune să aibă vreun efect asupra statutului personal, a exercitării propriilor drepturi, a accesului la responsabilități sau la funcții de orice natură. Bisericile și-au luat și ele propriile decizii cu privire la secularizare: s-au convins că este ireversibilă și au admis faptul că distincția între societatea politică și religie nu este propriu-zis contrară intereselor, și nici măcar principiilor creștinismului. Dacă prin secularizare și-au pierdut din autoritate și prestigiu, ele au învățat, în schimb, să aprecieze ceea ce câștigaseră: independența. Într-adevăr, nu prea mai există țări în care puterea politică să-și aroge dreptul de a interveni în treburile lor interne. Uneori, religia este mai liberă decât justiția, în ciuda faptului că independența magistraturii este afirmată în toate constituțiile⁵.

În societatea contemporană, Bisericile europene trebuie să combată cu toată vigoarea secularismul. Secularismul tinde să-l plaseze pe om în locul lui Dumnezeu, ca să domine lumea în locul Creatorului. Cu tot progresul înregistrat în domeniul științei și tehnologiei, această tendință antropocentristă a dus inevitabil la enorma criză ecologică ce subminează progresiv bazele supraviețuirii omenesii pe planeta noastră, dar și la criza spirituală care îl transformă pe om în sclavul tehnologiei și al forțelor iraționale și demonice, desfigurându-l sub aspect spiritual⁶.

După Rorty și Vattimo, secularizarea nu este altceva decât „istoria gândirii slăbite; tocmai secularizarea este, de fapt, aceea care ne învață că întrebările asupra naturii lui Dumnezeu sunt inutile din cauza slăbiciunii rațiunii noastre”⁷. După filosoful G. Vattimo „secularizarea” este „trăsătura constitutivă a unei autentice experiențe religioase⁸, acest crez personal este o consecință a formării sale filozofice și a educației sale religioase⁹.

„Este mult mai adecvat să vorbim de «ieșire din religie» decât de «secularizare» însă, oricum am denumi acest fenomen, el este concomitent procesului de integrare europeană care se manifestă atât la nivelul statelor naționale, cât și la cel al indivizilor și al entităților non-statale. Laicizarea nu este un model în sine, ci doar un caz izolat. Atât laicizarea, ca formă externă de separare a statului față de Biserică, cât și identificarea statului cu un anumit cult religios majoritar, se află la opusul secularizării”¹⁰. Desigur, însă că „secularizarea stârnește în diferite locuri și la diverși exponenți ai religiilor revelate sentimente ambivalente, iar apelurile la fidelitate față de «învățăturile» vechi, la «ortodoxie» se găsesc printre creștini, iudei și musulmani. Ceea ce este însă de făcut, înainte de toate, este identificarea unei limbi comune, a

⁵ *Ibidem*, p. 207.

⁶ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană, Exigențe*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj- Napoca, 2002, p. 83.

⁷ R. Rorty și G. Vattimo, *Viitorul religiei, Solidaritate, caritate, ironie* sub îngrijirea lui Santiago Zabala, traducere din limba italiană de Ștefania Mincu, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 25.

⁸ *Ibidem*, p. 48.

⁹ Pentru detalii *vis-à-vis* de punctul de vedere al filosofului Vattimo, vezi *Ibidem*, pp. 53-55.

¹⁰ Radu Carp, *Dumnezeu la Bruxelles. Religia în spațiul public european*, Editura Eikon, Cluj – Napoca, 2009, p. 41.

acestor «ortodoxii» și aflarea unei alternative¹¹, în contextul în care civilizația occidentală este valoroasă, nu pentru că este universală, ci pentru că este unică¹².

Fenomen complex, secularizarea este o realitate și o tendință a societăților moderne care se manifestă concomitent cu modernizarea și supra-dezvoltarea societăților contemporane, ca un rezultat al transformărilor socio-politice. Au existat și există diferite teorii cu privire la secularizare¹³, mai mult sau mai puțin argumentate. Secularizarea este văzută și ca desacralizare și demitizare¹⁴, însă, indiferent de modul cum este percepută, secularizarea rămâne o realitate existentă în societățile moderne occidentale din ce în ce mai evidentă, care influențează negativ comportamentul religios, contrar exceselor fundamentalismului religios¹⁵ care au devenit evidente și în Europa și care amenință securitatea statelor membre ale vechiului continent¹⁶.

Exisă voci în Europa care afirmă că Occidentul european înaintea nu atât pe un traseu al ateismului, ci pe unul al *des-creștinării*. Aceasta înseamnă existența unei fracturi radicale între cultura europeană și valorile spiritualității creștine, realizându-se o percepție greșită despre valorile morale pe care Europa trebuie să și le asume integral. „În pluralismul religios al Europei contemporane, creștinismul este tratat doar ca una dintre multiplele religii existente pe continent, deși rădăcinile istorice și culturale europene sunt creștine. Nu se neagă faptul că spiritualitatea creștină face parte din identitatea istorică și culturală a Europei, însă se afirmă că ea este pe același plan cu celelalte religii și că trebuie să-și demonstreze superioritatea și eficiența. Consecința cea mai gravă a politicii religioase promovate în prezent de către instituțiile europene este relativismul religios: toate religiile sunt, în mod egal «adevărate»¹⁷. Subiectivismul individualist și libertin, prin faptul că refuză orice dependență față de Dumnezeu și față de Biserică, devine singurul mod de a fi în lume. Fiecare individ, în virtutea dreptului la religie, decide dacă este sau nu cazul să fie religios, care adevăruri religioase să le accepte și care norme morale să le pună în aplicare. În consecință, tot mai mulți europeni se declară *ne-religioși* sau *fără preocupări religioase concrete*.

În lipsa unei intervenții concrete, probabil că majoritatea oamenilor se vor duce după spiritul veacului, după spiritul acestei lumi globalizate caracterizată prin atracția banului, a societății de consum, a plăcerilor care nu mai sunt limitate de nimic. Acum pericolul este foarte mare, deși, teoretic, putem spera că oamenii, atâta vreme cât vor fi conștienți de ei înșiși, de valorile lor spirituale, pot înfrunța aceste pericole. Este necesară o atitudine fermă, pentru ca toată această atracție spre lumea materialistă, spre lumea consumului și a plăcerilor, să fie temperată. Toate acestea duc la

¹¹ Cf. A. Marga, *Religia în era globalizării*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2003 p. 89.

¹² Cf. Huntington, S. P. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1998, p. 106.

¹³ Radu Carp, *op. cit.*, pp. 51-64.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 64-65.

¹⁵ În fața unei evidente realități obiective, fundamentalismul religios nu poate înțelege secularizarea și caută să o distrugă, cf. Andrei Marga, *op. cit.*, p. 89.

¹⁶ Pentru mai multe detalii, a se vedea Prof. Univ. Dr. Viorel Buță, *Implicații ale religiilor asupra securității în contextul extinderii U. E.*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006. În legătură cu această stare de fapt religioasă.

¹⁷ Ioan Bizău, *Maladia secularismului și remediile «Vieții în Hristos»*, în vol. *Biserică și multiculturalitate*, p. 215.

dezintegrarea noastră spirituală, duc la decăderea noastră ca persoane, la nefericire, astfel încât căutăm fericirea prin diferite surrogate care se vor întoarce ca un bumerang împotriva noastră, ducându-ne la nefericire, la distrugere. Unii dintre oameni se mai întorc doar atunci când au aceste experiențe amare. Principiile de viață ale omului european fiind create după propriile sale nevoi contemporane, sunt mai mult umane decât spirituale. Omul material, condus de principii materialiste și ideologii atee ignoră aspectul spiritual, moral, considerându-l, ca fiind depășit și anacronic, deși se observă clar nevoia de spiritual, care se dovedește a fi un amalgam de idei și practici religioase.

„Este evident că în Europa domină o concepție materialistă și hedonistă, destinul «cetățeanului» european jucându-se doar la nivelul vieții pământești. De aici goana ridicolă și tragică după un standard «cât mai înalt» de bunăstare materială și de confort, forțarea oricărei posibilități de acces la plăcerile vieții, îngrijirea obsesivă pentru sănătatea și frumusețea trupezască, groaza de îmbătrânire și angoasa în fața morții. Materialismul hedonist al societății de consum este trăit în experiențe lipsite de orice perspectivă spirituală: obsesia de a câștiga cât mai mulți bani, dorința de a se distra cât mai bine, tirania modei ca mijloc de a se distinge de alții sau de a fi asemenea altora, desconsiderarea sacrificiului, fuga de orice implicare socială non-utilitaristă etc. În ceea ce privește instituțiile bisericesti, aici se simte o lipsă acută și prelungită a vocațiilor sacerdotale și monahale”¹⁸.

În aceste momente, Europa trece printr-o criză spirituală de amploare¹⁹, care afectează generații diferite²⁰, interesul sporit pentru profitul material și confortul financiar fiind pe primul loc; oamenii caută să-și satisfacă nevoile pur pământești uitând, însă, de faptul că persoana umană este mai mult decât o simplă prezență care o dată cu moartea dispăre, omul fiind o existență veșnică. Omul modern trăiește doar pentru această viață efemeră, ignorând, de multe ori, cu bună știință valorile morale care, odată respectate îi conferă omului izbăvirea și eternitatea, în spațiul eclezial specific. Raportat la religie și doctrina religioasă, omul european este foarte tolerant și superficial: admite aproape orice atâta timp cât confortul personal nu este *lezat*, apartenența la o credință fie ea ortodoxă, catolică sau neo-protestantă, etc., nu este o necesitate vitală, desăvârșind propria ființă cum ar fi firească²¹, ci ceva facultativ, individual, curios dar neinteresant²².

„Dacă anticii credeau că omul are o natură care nu poate fi schimbată, iar creștinii cred că omul are o natură creată și căzută, dar care poate fi real transformată, modernii cred că omul n-are natură, pentru că esența omului este libertatea de a se autodetermina. Cu alte cuvinte, modernii neagă natura umană pentru a se putea auto-afirma; nemaivând o natură dată sau creată, omul este obligat să se auto-creeze la infinit, ceea ce, în condițiile hipertrofiei tehnologicului în lumea actuală, deschide, prin bio-tehnologie și manipulare genetică, drumul oricăror denaturări. Paradoxul omului

¹⁸ *Ibidem*, pp. 216-245.

¹⁹ Este vorba de o criză de conștiință, de identitate, de sens al vieții, adică o criză de natură spirituală, care atinge însăși definiția ontologică a naturii umane, fondul nostru spiritual sau complexul de valori prin care se afirmă identitatea noastră originară, a fost rănit, alterat, viciat în profunzime.

²⁰ Viorel Ștefăneanu, *Criza morală și existențială a tineretului occidental* vol. *Paradoxul creștin și cartea tinereții*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2008, pp. 143-149.

²¹ Omul prin definiție este o ființă religioasă.

²² Arhimandrit Teofil Tia, *Elemente de "Pastorală Misionară" pentru o societate post-ideologică*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 43.

modern și postmodern e acela al autoafirmării unei voințe lipsite de conținut ontologic, al luptei libertății împotriva adevărului. Suferința sa secretă e privarea de adevăr în totalitarism și deficitul cronic de adevăr în democrațiile liberale”²³.

Potrivit unui înalt ierarh român²⁴, Europa e guvernată de principii anti-creștine și anti-democratice. Ne autodistrugem prin legi anti-creștine: revenirea și redescoperirea tradițiilor fiind imperios necesară.

Schimbându-se coordonatele unei vieți firești, omul european nu are timp pentru propriul său suflet, trăiește doar pentru dezvoltarea multinaționalelor, companii gigant care trăiesc doar pentru profit material, pentru care oamenii sunt simple unelte, simplii roboți ghidați să lucreze și să-și dedice propria viață prosperării companiilor comerciale respective.

Într-o societate post-modernă, impregnată de erotism, permisivism și libertinaj, societate avidă de putere și avere, pentru credință nu mai e loc. „Unele state din Europa, (în mod particular Franța și Marea Britanie), au suferit un proces de transformare profundă, devenind țări misionare, deși inițial au fost țări misionare. Pe teritoriul lor au loc acțiuni de provocare a unor religii care își au originea în alte locuri, ceea ce face ca la dimensiunea economică a globalizării să se adauge una simbolică.

În ceea ce privește globalizarea economică, răspunsul religiei la aceasta trebuie să fie, potrivit lui Hans Küng, crearea unui *ethos* global (*Weltethos*). Aceasta nu reprezintă o religie mondială unică, ci este un «minim necesar de valori, de criterii și de atitudini fundamentale umane de care este nevoie pentru ca umanitatea să poată supraviețui»²⁵ care nu poate proveni din altă parte decât din religie”²⁶.

„Fenomen social total, globalizarea²⁷ nu are analogie cu nimic din trecut și reprezintă o realitate care sfidează toate paradigmele sociale și mentale cunoscute până acum, o gigantică mutație civilizațională care traumatizează societățile și intimidează inteligențele, manifestându-se printr-o ruptură tot mai evidentă atât cu ierarhiile de valori ale culturilor tradiționale neoccidentale, cât și cu valorile modernității occidentale «clasice» față de care apare ca o dificil de definit post-modernitate”²⁸.

„Cucerită de piață, dopată de televiziune și sport sau internet, lumea globalizată trăiește în același timp un dezastru educațional și cultural global, simptom al barbariei viitorului. Cultura tradițională a societăților dispare sau se preface în spectacol și marfă, cultura umanistă e eliminată tot mai mult de tehnosciența invadatoare și transformată într-o pseudo – știință; în locul unei transmișii formative, cultura științifică se ultra-specializează și toate fac loc mediocrității absolute a culturii de masă și de consum vehiculate de mediile electronice contemporane – cele mai profitabile industrii ale economiei globale. Globalizarea riscă

²³ Ioan I. Ică jr. *Biserică, societate, gândire în Răsărit, în occident și în Europa de azi* în vol. *Gândirea socială a Bisericii, – fundamente – documente – analize – perspective*, volum realizat și prezentat de Editura Deisis, Sibiu, 2002 p. 35.

²⁴ Înaltpreasfințitul Părinte Iosif, Mitropolitul Ortodox Român al Europei Occidentale și Meridionale.

²⁵ Küng, H., *Weltethos für Weltpolitik und Weltwirtschaft*, Piper, Munich, 2000, *apud* Radu Carp, *op. cit.*, p. 66.

²⁶ Radu Carp, *op. cit.*, p. 66.

²⁷ A se vedea analiza pertinentă a acestei realități socio-religioase în Andrei Marga, *Religia în era globalizării*, pp. 13-33.

²⁸ Ioan I. Ică jr., *Provocarea globalizării: mutația umanului* în vol. *Biserică și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001, p. 9.

astfel să devină agentul *sfârșitului istoriei* și al basculării civilizației umane prin crearea *ultimului om: omul mondial, homo economicus pur – omul automatizat* care trăiește numai pentru producție și consum – golit de cultură, politică, sens, conștiință, religie și orice transcendență²⁹.

Dacă nu se vor lua măsurile necesare, cu siguranța că peste zeci sau sute de ani vom deveni un amalgam. Europa va fi un fel de națiune cu valori care se tot apropie, se unifică, o cultură unică. Este un proces nivelator, desfigurator al identităților de până acum. Așa a fost concepția. Secolul XIX și o parte din secolul XX au aparținut naționalităților, afirmărilor naționale. Acum nu mai este națiunea pe primul plan, ci globalizarea, din care face parte și unificarea europeană. Motivația celor care au conceput globalizarea este că națiunile s-au aflat mereu în conflicte și pe linie religioasă, și pe linie naționalistă. Și atunci, dacă vrem să fie pace și înțelegere trebuie să eliminăm religia din sfera politică și publică, iar sentimentul național să îl anihilăm.

Lumea încearcă astăzi să întemeieze un umanism sprijinit pe auto-mulțumirea care i-o aduce progresul tehnic și uman. Având în vedere această realitate, secularismul³⁰ nu trebuie privit ca o simplă consecință indirectă a învățaturii Bibliei despre stăpânirea omului asupra pământului. Trebuie să recunoaștem astăzi un alt aspect al secularismului³¹, și anume acela că omul în autonomia și libertatea sa, greșit înțeleasă, s-a desprins de orice legătură cu Dumnezeu cel viu și personal. Interpretarea teologică a lumii moderne secularizate trebuie să vadă, din perspectiva Evangheliei, latura negativă a secularizării, adică faptul că ea atribuie o valoare absolută nu numai lumii materiale și tehnicii, ci și omenirii în procesul ei de evoluție, așa încât în afară de acest progres nu mai vede nici o finalitate pentru viața omului. Această concepție despre secularizare este impregnată apoi de un activism care înțelege domeniul secularizat într-un mod pur funcțional.

Tendențele antimetafizice din lumea modernă sunt rezultatul unei concepții despre lume care contestă faptul că esența lumii și scopul ei final constă în comuniunea divino-umană, în transformarea lumii prin harul lui Dumnezeu. Pragmatismul pozitivist, necesar în știință, devine catastrofal când duce viața omului la un solipsism nevrotic și la o comportare mecanică, fără posibilitatea unei autoexaminări și a unei reflexii mai adânci asupra existenței umane.

George Marius MOȚOC

²⁹ *Ibidem*, p. 10.

³⁰ Din punct de vedere etimologic, termenul secularism vine de *saeculum* care înseamnă rasă, neam, generație, epocă, secol (în sensul de timp lung, nedeterminat), dar și spiritul vremii, moda timpului, viața lumească. Așadar, noțiunea de secularism, secularizare, desemnează un fenomen prin care la nivelul mentalităților se produce o schimbare majoră “în spiritul vremii” sau “după moda timpului”, adică un spirit și o modă prin care “pofta trupului și pofta ochilor și trufia vieții” (1 In. II, 16) au devenit valorile și idealurile supreme.

³¹ Secularismul este văzut și ca o diminuare și adecvare a practicilor religioase la contextul social-istoric, cf. Radu Carp, *op. cit.*, pp. 51-52.